

GEDIMINUI MOTUZAI-MATUZEVIČIUI – VARDINĖ AKADEMIKO JUOZO DALINKEVIČIAUS PREMIJA

Lietuvos mokslų akademijos prezidiumo 2020 m. kovo 10 d. nutarimu geologui Vilniaus universiteto profesoriui akademikui Gediminui Motuzai-Matuzevičiui skirta vardinė akademiko Juozo Dalinkevičiaus premija už darbų ciklą „Lietuvos ir kitų kraštų prekambro moksliniai geologiniai tyrimai geologinio kartografavimo būdu ir kartografavimo metodikos diegimas Vilniaus universitete“.

Kaip teigia prof. G. Motuza, geologinis kartografavimas yra svarbiausias geologinio tyrimo būdas, reikalaujantis įvairiapusiško tiriamos teritorijos pažinimo taikant kompleksą tyrimo metodų. Geologiniame žemėlapyje parodoma tiriamo ploto litologinė sudėtis, tektoninė sandara, metalogenijos elementai, kurie nustatomi taikant įvairius sudėtingus tyrimo būdus. Šie tyrimai iš esmės yra moksliniai, todėl geologiniai žemėlapiai paprastai pateikiami kartu su moksliniais straipsniais. Sudarant geologinius žemėlapius gaunami ir taikomieji rezultatai – tiriamos naudingosios iškasenos, daromos metalogeninės prognozės, nustatomos vertingos gelmių savybės, reiškinių, vykstančių mūsų aplinkoje, priežastys.

G. Motuza ir bendraautorai sudarė Lietuvos, Norvegijos, Mozambiko, Afganistano geologinius žemėlapius, o jų medžiagos pagrindu paskelbė daug mokslinių, praktinę vertę turinčių straipsnių ir kitų publikacijų.

Sudarant Lietuvos prekambro kristalinio pamato geologinius žemėlapius buvo nustatyta metamorfinių uolienuų pirminė prigimtis, suprakrustalinių uolienuų stratigrafija ir amžius, galima koreliacija su Baltijos skydo, Lenkijos ir Baltarusijos litologiniais kompleksais, išskirti intruzinių uolienuų kompleksai (Randamonių, Kuršių, Žemaičių Naumiesčio), sudarytas tektoninės sandaros ir raidos modelis. Tiesioginio geologinio kartografavimo metu surasta Varėnos geležies rūdos juosta ir Varėnos telkinys, išskirtame Varėnos geležies rūdiniame komplekse tęsiami tyrimai dėl retųjų žemių, apatito, flogopito ir radioaktyviųjų elementų mineralizacijos perspektyvumo. Vakarų Lietuvoje nustatyta regioninės geo-

terminės anomalijos prigimtis ir lokali sustiprinta geoterminė („karštųjų sausų uolienuų“ tipo) sistema, susijusi su Žemaičių Naumiesčio intruzija. Šių tyrimų rezultatus galime rasti beveik dviejose dešimtyse profesoriaus paskelbtų mokslinių straipsnių.

Taip pat publikuoti ir reikšmingi rezultatai, gauti G. Motuzai kartu su Norvegijos geologijos tarnybos geologais toje šalyje kartografuojant Kvalojos ir Ringvasojos salose bei Evenšero plote. Taip buvo apibūdinta vulkaninės prigimties Ringvasojos žaliųjų skalūnų juosta, įvertinant jos uolienuų pirminę prigimtį. Nustatytas mezoarchejaus (2,83–2,85 mlrd. m.) amžius, rastas to meto stratovulkano kūgis ir nustatyta jo prigimtis.

2004–2005 m. G. Motuza dirbo mažai ištirtos šiaurinio Mozambiko teritorijos Zambezės, Nampulos, Njasos ir Kabu Delgdu provincijose. Šie darbai padėjo išaiškinti sudėtingą geologinę sandarą Tanzanijos krato ir Antarktidos kolizijos juostoje. Straipsnis, apibūdinantis mokslinius šio darbo rezultatus, pripažintas geriausiu žurnalo „South African Journal of Geology“ metų straipsniu.

Nemažiau egzotiški buvo ir 2008–2011 m. atlikti kartografinio rekognoskavimo darbai Afganistano Goro provincijoje. Lietuvos kariškiams užtikrinant darbų saugumą, kartu su prof. S. Šliaupa atlikta per 1 000 km maršrutų. Nustatyta prekambro darinių stratigrafija, susidarymo tektoninės sąlygos, alochtoninė padėtis, magmatizmo etapai. Išaiškintas anksčiau nežinomas itin stipraus vulkaninio ir plutoninio magmatizmo pasireiškimas paleogene. Darbų metu surastos naujos Au ir Cr mineralizacijos apraiškos ir jaspio telkinys.

Visų šių tyrimų rezultatai ne tik publikuoti moksliniuose straipsniuose, bet rado vietą ir G. Motuzos parašytuose geologijos vadovėliuose, apie juos girdėjo ne vienas Vilniaus universiteto studentas. Šitaip profesorius tęsia akad. J. Dalinkevičiaus fundamentalių geologijos tyrimų tradicijas.

Algimantas Grigelis, Petras Šinkūnas